

ANALIZA ȘI INTERPRETAREA TERMENILOR ATARAXIA ȘI EIRĒNĒ CA EXPRESIE A PĂCII INTRINSECI ȘI EXTRINSECI

Drd. Simon Iulian VLĂSCEANU

*Universitatea din București, Romania
vlasceanusimoniulian@yahoo.de*

ABSTRACT: Analysis and Interpretation of the Terms Ataraxia and Eirēnē as Expressions of Intrinsic and Extrinsic Peace.

This article explores the meanings and implications of the Greek terms ataraxia and eirēnē as expressions of inner and outer peace. The first part analyzes the concept of ataraxia, understood as a state of inner tranquility achieved through philosophical detachment, specific to Hellenistic thought. The second part focuses on eirēnē, defined as external peace, but also as a divine gift resulting from reconciliation and communion with the sacred. The study offers a comparative interpretation, highlighting the complementarity of these concepts in shaping an integrative vision of peace, both personal and communal.

Keywords: *Ataraxia, Eirēnē, inner peace, philosophical detachment, divine reconciliation.*

Introducere

Căutarea păcii de către omenire a îmbrăcat diverse forme de-a lungul istoriei, fiind modelată de viziuni contrastante asupra realității și sinelui. În gândirea greacă, conceptul de ἀταραξία (ataraxia) desemnează o stare de liniște interioară obținută prin detașare filosofică. Prin contrast, εἰρήνη (eirēnē), în special așa cum este dezvoltat în Noul Testament, reprezintă pacea ca realitate relațională și spirituală, întemeiată pe harul divin. Deși ambii termeni se referă la rezolvarea conflictului interior, semnificațiile, sursele și implicațiile lor pentru libertatea conștiinței umane diferă semnificativ. Acest articol explorează originile filosofice și teologice ale acestor concepte și analizează modul în care fiecare contribuie la înțelegerea libertății morale umane.

Ca *modus operandi*, se va realiza o analiză inițială a celor doi termeni grecești care reflectă imaginea păcii sufletești a omului din două perspective distincte: pe de o parte, cea filosofică antică, iar pe de altă parte, cea teologică, dezvoltată cu precădere în scrierile Noului Testament și ale literaturii creștine timpurii. Deși atât ataraxia, cât și eirēnē se referă la pace sau liniște, ele provin din tradiții filosofice și teologice diferite și accentuează dimensiuni variate ale păcii, cu implicații profunde asupra conceptului de libertate de conștiință. Aceste diferențe vor constitui centrul analizei. Concluziile vor evidenția poziția autorului în raport cu înțelegerea personală a acestui demers analitic.

1. Ataraxia: pace interioară prin detașare filosofică

Ataraxia (ἀταραξία), tradusă ca „eliberare de tulburări”¹, „calm emoțional”, „armonie”, „lipsa confuziei” sau „cugetul împăcat”², reprezenta un ideal central în școlile filosofice elenistice, în special în epicurism, stoicism și pironism. Termenul are sensuri multiple: absența fricii și a tulburărilor în epicureism³, alinierea la rațiune și natură în stoicism⁴, respectiv suspendarea judecății în scepticismul pironian.⁵ În toate aceste abordări, ataraxia este văzută ca o condiție necesară pentru fericirea autentică și pentru eliberarea de suferință. Filosofi eleniști considerau că omul nu poate atinge o stare de bine profundă fără a depăși angoasele provocate de dorințe, temeri, frământări sau iluzii. Astfel, ataraxia devine nu doar o stare interioară, ci un scop al vieții trăite în acord cu rațiunea și echilibrul. În principal, această perspectivă pune accent pe autocunoaștere, moderație și detașare de evenimentele exterioare.

Pentru epicurieni, ataraxia reprezenta cea mai înaltă formă de fericire - o stare atinsă atunci când temerile iraționale (în special cele legate de zei și de moarte) erau eliminate prin filosofia naturală și prin modera-

1 F. E. Peters, *Termenii Filozofiei Grecești*, ed. a 2-a, Dragan Stoianovici (trad.), Humanitas, București, 1997, p. 50.

2 William Barclay, *Analiza semantică a unor termeni din Noul Testament*, SMR, Wheaton, 1992, p. 89.

3 F. E. Peters, *Termenii...*, p. 117.

4 Marcus Aurelius, *Meditații*, Mihaela Paraschiv trad., Litera, București, 2024, p. 45.

5 G. Vlăduțescu, *Filosofia în Grecia veche*, Albatros, București, 1984, p. 434.

rea dorințelor.⁶ Din perspectiva lor, ataraxia are două proprietăți esențiale: face parte din categoria plăcerilor mentale, având relevanță în trecut, prezent și viitor, și este o plăcere statică care derivă din absența durerii sau a pericolului.⁷ Astfel, ataraxia devine cheia fericirii umane, deoarece cel care o atinge nu suferă și nu se află în niciun pericol iminent.⁸

Stoicii urmăreau ataraxia prin cultivarea ἀπάθεια (apatheia), o detașare rațională de emoțiile distructive și o trăire în armonie cu natura, care este o suprimare a pasiunilor (durerea, frica, pofta și plăcerea) văzute ca „factori care tulbură sufletul”⁹. Pentru ei, ataraxia nu reprezenta scopul vieții, ci era mai degrabă o consecință secundară a practicii virtuții. În acest mod, virtutea stoică și rațiunea conduc la o pace interioară neperтурbată de evenimentele exterioare. În schimb, în perspectiva pironismului, ataraxia era scopul final al vieții, atins prin epoché, adică suspendarea judecății, care duce la „seninătate sufletească” sau calm mental.¹⁰ Consecința etică a scepticismului este eliberarea de tulburări prin renunțarea la credințe ferme. Prin suspendarea judecății se înțelege acea stare a rațiunii în care nu există nici afirmare, nici negare;¹¹ credințele despre orice sunt suspendate, iar tensiunea de a decide ce este bine sau rău dispare. Ulterior, se instalează pacea, o stare de netulburare și liniște a sufletului, în care conștiința este redusă la tăcere, o stare de „echilibru perfect” (ataraxia)¹².

În toate cele trei tradiții filosofice antice, ataraxia nu izvorăște din armonia exterioară, ci din controlul interior, fiind o stare generată intrinsec de către om. Sinele devine autonom prin separarea judecății raționale de tulburările emoționale.¹³ Deși această stare oferă un anumit tip de pace psihologică, ea presupune existența unui individ autosuficient, a cărui li-

6 Tratarea detaliată a eticii epicuriene se regăsește în capitolul lui Michael Erler dedicat lui Epicur.

Hellmut Flashar, et al, *Grundriß der Geschichte der Philosophie, Die Philosophie der Antike, in 2 Halbbdn. Bd.4. Teil 1 Die hellenistische Philosophie*, Schwabe & Co AG Verlag, Basel, 1994, pp. 19-34.

7 F. E. Peters, *Termenii,...*, pp. 117-118.

8 Julia Annas, *Filosofie Antică: o foarte scurtă introducere*, Litera, București, 2020, p. 60.

9 G. Vlăduțescu, *Filosofia...*, p. 423.

10 G. Vlăduțescu, *Filosofia...*, p. 434.

11 *Ibidem*, pp. 443- 444.

12 *Ibidem*, p. 452.

13 A. A. Long, *Hellenistic Philosophy: Stoics, Epicureans, Sceptics*, 2nd ed., University of California Press, Berkeley, 1986, pp. 106-109.

bertate de conștiință depinde de capacitatea rațiunii de a se ridica deasupra pasiunilor și normelor culturale. Prin urmare, ataraxia nu este doar o stare de echilibru, ci rezultatul unui proces continuu de disciplinare interioară. Această viziune pune accentul pe responsabilitatea individuală în dobândirea păcii, fără a apela la factori transcendenți sau relaționali.

1.1 Ataraxia și conștiința umană

Scopul ataraxiei nu este acela de a controla realitatea exterioară, ci de a transforma raportarea la aceasta; gânditorii eleniști reformulează etica ca pe o chestiune de economie internă. Ataraxia nu înseamnă doar calm, ci reconstrucția conștiinței în conformitate cu rațiunea, natura sau scepticismul. Această reorientare presupune existența unei conștiințe divizibile care poate fi antrenată, disciplinată și purificată. În epicureism, mintea devine un spațiu al terapiei filosofice. În stoicism, ea este sediul judecății morale, iar în pironism, arena modestiei epistemice. În fiecare caz, pacea este psihologică, nu doar emoțională. Ea cere ca individul să se detașeze de tiparele reactive și să le înlocuiască printr-o conștientizare susținută a limitelor – fie ele naturale, raționale sau sceptice. Această viziune are implicații profunde pentru modul în care oamenii înțeleg sinele. Ataraxia presupune un agent autosuficient, a cărui demnitate nu derivă din acțiune sau poziție socială, ci din coerența internă. Eul pașnic este cel care își cunoaște limitele – ale cunoașterii, ale puterii, ale emoțiilor.

1.2 Ataraxia și relațiile interumane

Deși filosofii antice se concentrează adesea asupra individului, starea de ataraxie influențează inevitabil modul în care o persoană relaționează cu ceilalți. Pacea minții remodelează dinamica interpersonală, deoarece implică neutralitate emoțională, detașare rațională și respingerea nevoii de validare externă. În acest cadru, relațiile nu mai sunt bazate pe atașamente pasionale sau dependențe afective, ci pe echilibru, înțelegere și respect reciproc. Astfel, calmul interior devine o condiție pentru construirea unor legături interumane stabile și non-intruzive.

În epicureism, prietenia ocupă un rol central – nu ca o încurcătură emoțională sau o alianță utilitară, ci ca un parteneriat deliberat în căutarea filosofică a „seninătății” (ataraxia)¹⁴. Pentru Epicur, prietenii nu sunt

14 Epicur, Lucrețiu, *Colecția Texte Filosofice*, H. Mihăiescu și E. Breazu (trad.), Editura de Stat, București, 1950, p. 14.

în primul rând surse de satisfacție emoțională sau beneficii strategice, ci căutători ai păcii, uniți prin înțelepciune comună și prin cultivarea conștientă a unei vieți lipsite de frică și durere. Așa cum afirmă el: „Dintre toate lucrurile pe care înțelepciunea le oferă pentru fericirea întregii vieți, de departe cea mai importantă este dobândirea prieteniei.”¹⁵ Această viziune a prieteniei redefinește intimitatea nu ca dependență emoțională, ci ca aliniere filosofică reciprocă. Prietenia devine un context pentru securitate mutuală și dialog filosofic, nu pentru pasiune sau dramă. Ea nu funcționează ca un refugiu emoțional, ci ca o forță stabilizatoare în cultivarea comună a păcii. În acest sens, prietenia devine întruchiparea socială a ataraxiei: o comunitate senină de ființe raționale care caută claritatea, simplitatea și eliberarea de tulburări.

Stoicul, în mod similar, este instruit să acționeze corect, înțelept și binevoitor față de ceilalți, dar întotdeauna cu o înțelegere clară a limitelor atașamentului emoțional. Comportamentul etic nu este condus de afecțiune sau sentimentalism, ci de un angajament rațional față de virtutea în sine. Etica stoică impune compasiune fără dependență, datorie fără implicare emoțională. În *Meditații*, Marcus Aurelius oferă o reflecție matinală pentru a-și pregăti mintea pentru zi: „De cu zori, cineva își prezice: «Voi întâlni un om indiscret, un ingrât, un orgolios, un escroc, un invidios, un egoist».”¹⁶ Acesta este un exercițiu filosofic de gestionare a așteptărilor. Marcus continuă, amintindu-și că acești oameni acționează astfel din ignoranță față de bine. Prin urmare, el nu trebuie să fie rănit sau înfuriat, pentru că este contrar naturii sale să se răzbune emoțional.

Această strategie stoică reflectă cultivarea ataraxiei nu ca indiferență, ci ca o formă de claritate morală. Conștientizarea defectelor celorlalți devine o sursă de liniște, nu de resentiment, deoarece este întâmpinată cu înțelegere, nu cu rezistență. Stoicul evită astfel să fie destabilizat emoțional de viciile sau voința celorlalți, păstrând coerența etică în fața imprevizibilității sociale. Ataraxia, în acest context, nu înseamnă suprimarea grijii, ci ridicarea acesteia la un plan rațional și universal – iubire fără posesie, dreptate fără mânie. Ea îi oferă individului libertatea de a acționa cu bunătate și moderație, fără a aștepta reciprocitate, ancorând astfel relațiile interper-

15 Epicurus, „Principal Doctrines, Doctrine 27”, in *The Art of Happiness*, George K. Strodach (trad.), Penguin Books, New York, 2012, p. 112.

16 Marcus Aurelius, *Meditații*, Mihaela Paraschiv trad., Litera, București, 2024, p. 27.

sonale în virtute, mai degrabă decât în vulnerabilitate. În acest fel, ataraxia deschide un spațiu în care responsabilitatea etică coexistă cu seninătatea interioară, liberă de tumultul emoțiilor reactive. Pe de altă parte, „altruismul provenit din etica creștină nu este un concept singuratic sau o posibilitate din mai multe, ci o datorie. Face parte din spectrul virtuților care se regăsesc în totalitate, ca un întreg în spectrul eticii creștine.”¹⁷

În pironism, relațiile sunt mai puțin teoretizate, dar beneficiază indirect de refuzul scepticului de a formula judecăți. Suspendând credința, scepticul pironist evită moralizarea și implicarea emoțională, contribuind astfel la un tip de pace socială bazată pe non-atașament. Deoarece scepticul nu afirmă adevărul și nici nu îl neagă, interacțiunea devine mai puțin un câmp de luptă al convingerilor și mai mult un spațiu de coexistență liniștită. Întrucât judecata stă la baza multor reacții emoționale din viața socială – precum blamarea, lauda, indignarea sau idealizarea – refuzul scepticului de a-i judeca pe ceilalți previne încurcăturile afective care tulbură liniștea. Interacționând fără convingeri fixe cu privire la intențiile sau valoarea celorlalți, adepții pironismului își mențin calmul interior. Ei nu se agață de afecțiune și nici nu se complac în aversiune. Acest lucru creează o prezență socială non-reactivă, non-dogmatică, care contribuie la ataraxie nu doar la nivel individual, ci și, potențial, în cadrul relației.

2. Eirēnē: Pace prin împăcare și har divin

Termenul grecesc εἰρήνη (eirēnē) desemnează, în primul rând, starea de pace din care izvorăsc toate binecuvântările pentru pământ și pentru oameni. Este folosit frecvent în Septuaginta și în Noul Testament, având rădăcini în conceptul ebraic de shalom (שָׁלוֹם), o viziune holistică a păcii, care include dreptatea, împăcarea, bunăstarea și mântuirea.¹⁸ Eirēnē nu este doar opusul furiei și războiului¹⁹ exprimând ideea de „a fi în afara oricărui

17 E. Dobrin, „Fundamental Aspects of Christian Ethics” in *The Scientia Moralitas Conference Proceedings*, February 15-16, 2024, pp. 156-161, aici p. 160, citat la 6 august 2025. DOI:10.5281/zenodo.10775012

18 Werner Foerster, „Εἰρήνη, Εἰρηνεύω, Εἰρηνικός, Εἰρηνοποιός, Εἰρηνοποιέω,” in *Theological Dictionary of the New Testament*, Gerhard Kittel, Geoffrey W. Bromiley, and Gerhard Friedrich (eds), Eerdmans, Grand Rapids, 1964, pp. 400-420.

19 J. D. Watson, *Un cuvânt pe zi: cuvinte-cheie din Noul Testament*, Casa Cărții, Oradea, 2010, p. 34.

pericol²⁰ sau de siguranță (Luca 11:21)²¹, ci εἰρήνη (eirēnē) este „viața la superlativ” sau „viața în gradul ei cel mai înalt”²². Deși poate desemna pacea civilă sau armonia în relațiile dintre oameni, indicând, așadar, „perfectiunea relațiilor”²³ sau „pacea între indivizi”²⁴, sensul său teologic cel mai profund, în textele creștine, face referire la relația corectă dintre om și Dumnezeu, obținută prin îndreptățire prin credință și prin îndurarea divină.²⁵ După cum scrie Pavel: „Deci, fiindcă am fost îndreptățiți prin credință, avem pace (eirēnē) cu Dumnezeu prin Domnul nostru Isus Hristos” (Romani 5:1).

Deși eirēnē și ataraxia pot fi traduse prin termeni similari precum „liniște” sau „pace”, ele exprimă două viziuni profund diferite asupra condiției umane. Ataraxia este o stare de echilibru interior dobândită prin efort rațional și detașare de pasiunile lumii, fiind înrădăcinată în autonomia sinei. În schimb, eirēnē nu este rezultatul unei stări autosuficiente, ci un dar al harului divin, născut din reconcilierea cu Dumnezeu. Dacă în filosofia elenistică pacea este cucerită prin disciplină interioară, în teologia creștină pacea este primită prin credință și iubire, într-o relație de comuniune. Astfel, ataraxia presupune distanță afectivă și autocontrol, în timp ce eirēnē implică deschidere relațională și încredere în acțiunea divină.

În context teologic, eirēnē nu este doar o stare pasivă de armonie, ci are implicații etice profunde pentru viața credinciosului. Pacea cu Dumnezeu devine fundamentul unei etici a iertării, a reconcilierii și a responsabilității față de ceilalți. Credinciosul chemat la eirēnē este invitat să reflecte această pace în relațiile interumane — nu prin izolare sau evitare a conflictului, ci prin implicare activă în promovarea binelui, a dreptății și a împăcării. Astfel, eirēnē devine o forță transformatoare care depășește dimensiunea individuală și se extinde în sfera comunitară, chemând la o etică a păcii întemeiată pe iubire și har, nu pe controlul emoțiilor sau pe retragerea în sine.

20 W. Arndt, W. Gingrich, *A Greek – English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, The University of Chicago Press, Chicago, 1971, p. 226.

21 Foerster, „Εἰρήνη...”, pp. 400–420.

22 Barclay, *Analiza...*, p. 89.

23 *Ibidem*, p. 91.

24 J. H. Thayer, *Greek English Lexicon of the New Testament*, Zondervan, Grand Rapids, 1981, p. 182.

25 Leon Morris, *The Apostolic Preaching of the Cross*, 3rd ed., Eerdmans, Grand Rapids, 1965, pp. 206-208.

Spre deosebire de ἀταραξία, care se obține prin efort uman și detașare rațională, εἰρήνη este un dar – rezultatul inițiativei lui Dumnezeu de a împăca omenirea cu Sine.²⁶ Ea cuprinde atât dimensiunea externă (împăcarea socială și spirituală), cât și pe cea internă (pacea conștiinței). Conștiința creștină găsește pacea nu în stăpânirea de sine, ci în eliberarea de vină, izvorâtă din iertarea divină. Examinând dimensiunile teologice ale εἰρήνη în Noul Testament, poate fi urmărită utilizarea și implicațiile acestui termen în epistolele pauline, în Evanghelia și în alte scrieri neotestamentare. Astfel, εἰρήνη capătă multiple valențe: reprezintă starea normativă a tuturor lucrurilor, mântuirea escatologică a întregii persoane, pacea cu Dumnezeu, pacea între oameni și liniștea interioară a sufletului.

2.1 Εἰρήνη ca stare normală a creației

Pacea cu Dumnezeu nu este un produs al efortului uman, ci o realitate revelată, inițiată de Dumnezeu. Duhul Sfânt îl inspiră pe profetul Ieremia să noteze că Dumnezeu adevărat, Creatorul și susținătorul omului, are „gânduri de pace” față de acesta (Ieremia 29:11). În 1 Corinteni 14:33, afirmația lui Pavel că „Dumnezeu nu este un Dumnezeu al neorânduiei, ci al păcii (εἰρήνης)” reflectă un principiu cosmic, înrădăcinat în însăși ontologia divină.

Contrastul dintre ἀκαταστασία (dezordine) și εἰρήνη sugerează că pacea nu este doar o stare etică sau psihologică, ci o ordine cosmică, aliniată cu natura și voința lui Dumnezeu. Această perspectivă reflectă o înțelegere rabinică a shalom-ului ca stare firească a creației, prevăzută de divinitate, o ordine care nu se limitează la relațiile umane, ci se extinde asupra întregii realități create.²⁷ Noul Testament, prin asocierea constantă dintre εἰρήνη și Dumnezeu, consolidează această viziune a păcii ca armonie ontologică, și nu doar ca liniște morală sau absență a conflictului.

Această pace originară nu este statică, ci dinamică, menținând și susținând întreaga creație într-o stare de echilibru și sens. Din perspectiva biblică, păcatul perturbă această ordine, introducând dezbinare, haos și înstrăinare atât în relația omului cu Dumnezeu, cât și în raport cu natura și cu ceilalți oameni. Totuși, intenția divină rămâne aceea de restaurare, iar

26 R. Bultmann, *Theology of the New Testament*, Kendrick Grobel (trad.), Scribner, New York, 1951, p. 270.

27 Foerster, „Εἰρήνη...”, pp. 400–420.

eirēnē devine semnul acestei lucrări continue de reînnoire. În acest sens, pacea nu este doar o consecință a mântuirii, ci un indiciu al prezenței lui Dumnezeu în lume. Profetul Isaia Îl descrie pe Mesia drept „Prințul Păcii” (Isaia 9:6), accentuând faptul că restabilirea ordinii din creație are în centru persoana lui Hristos. Creația, în viziunea paulină, „suspină” în așteptarea unei restaurări finale (Romani 8:22), sugerând că eirēnē nu este doar o stare actuală, ci și o promisiune escatologică. Astfel, pacea ca stare normală a creației este mai mult decât un ideal teologic: ea constituie scopul final al planului divin, o restaurare deplină a armoniei dintre Dumnezeu, om și univers.

2.2 Εἰρήνη ca mântuire escatologică

Noul Testament prezintă, de asemenea, εἰρήνη ca sinonim al mântuirii, în special în narațiunile copilăriei Domnului Isus din Evanghelia după Luca și în cartea Apocalipsa. În imnul îngeresc din Luca 2:14 se proclamă că pacea pe pământ a sosit odată cu nașterea lui Hristos – nu doar ca încetare a conflictului, ci ca venire a unei integrități mântuitoare.²⁸ Această încărcătură teologică este subliniată și mai puternic în Luca 19:42, unde Isus deplânge eșecul Ierusalimului de a recunoaște „lucrurile care puteau să-ți dea pacea” – o expresie care funcționează ca metaforă pentru oferta divină a mântuirii.

Cartea Apocalipsei susține această interpretare prin asocierea termenului εἰρήνη cu σωτηρία (mântuire). În Apocalipsa 12:10 și 19:1, mântuirea este celebrată ca o realitate escatologică împlinită, însăși substanța păcii (εἰρήνη) în ceruri.²⁹ Astfel, pacea nu este un ideal abstract, ci rezultatul istoric și cosmic al morții și învierii lui Isus Hristos. Această idee este confirmată și în Evrei 13:20, unde Dumnezeu este numit „Dumnezeul păcii care L-a înviat din morți pe Domnul nostru Isus”. Aici, învierea devine atât dovada, cât și mijlocul prin care se realizează pacea divină. Mai mult, tipologia Melchisedec–Hristos din Evrei 7:2, în care Melchisedec este numit „rege al păcii”, întărește legătura dintre εἰρήνη și regalitatea mesianică. În scrierile pauline, εἰρήνη este chiar echivalată cu Evanghelia însăși (Efeseni 6:15; Faptele Apostolilor 10:36), subliniind dimensiunea sa fundamentală în economia mântuirii.

28 *Ibidem*, p. 405.

29 *Ibidem*, pp. 406-408.

2.3 Εἰρήνη ca mântuire a întregii persoane

Epistolele subliniază faptul că pacea nu este doar o realitate spirituală, ci una holistică, implicând trupul, sufletul și duhul. Pavel leagă εἰρήνη de ζωή (viață) în Romani 8:6, contrastând mentalitatea firii (moarte) cu mentalitatea Duhului (viață și pace). Aceasta nu este doar o stare emoțională sau psihologică, ci o realitate profund existențială și escatologică.³⁰

În mod similar, 2 Petru 3:14 descrie pacea ca fiind starea în care se vor afla credincioșii la revenirea lui Hristos, o stare psiho-somatică restaurată, care reflectă lucrarea finală de răscumpărare a lui Dumnezeu. În 1 Tesaloniceni 5:23, „Dumnezeul păcii” îi sfințește pe credincioși „pe deplin” - spirit, suflet și trup - indicând că εἰρήνη este expresia unei mântuirii totale, nu doar a unei reconcilieri spirituale sau a unei stări de calm interior.³¹ În Noul Testament, εἰρήνη nu are doar o dimensiune individuală sau escatologică, ci și una profund comunitară. Pacea devine un liant etic și spiritual în cadrul Bisericii, fundament al unității între credincioși. În Efeseni 2:14, Hristos este descris drept „pacea noastră”, Cel care a „dărâmat zidul de la mijloc” dintre evrei și neamuri, creând o nouă umanitate reconciliată în El. Astfel, εἰρήνη este prezentată nu doar ca efect al mântuirii, ci ca principiu constitutiv al noii comunități mesianice.

Această pace este susținută activ prin atitudini etice precum blândețea, răbdarea, iertarea și iubirea – toate ilustrate în pasaje precum Coloseni 3:12–15, unde credincioșii sunt îndemnați astfel: „pacea lui Hristos să stăpânească în inimile voastre, căci la aceasta ați fost chemați într-un singur trup”. Εἰρήνη devine astfel mai mult decât o stare interioară: ea este ethosul vieții comunitare, expresia vizibilă a unei ordini restaurate, în care credincioșii trăiesc în armonie reciprocă, reflectând reconcilierea realizată în Hristos.

2.4 Εἰρήνη ca pace cu Dumnezeu

εἰρήνη se referă uneori la împăcarea relațională cu Dumnezeu, în special în Romani 5:1: „Fiindcă suntem socotiți neprihăniți prin credință, avem pace cu Dumnezeu, prin Domnul nostru Isus Hristos.” Aici, εἰρήνη denotă restabilirea relației, o schimbare obiectivă a statutului uman în fața lui Dumnezeu, obținută prin justificare și ispășire.³² Contextul (Romani

30 *Ibidem*, p. 412.

31 *Ibidem*, p. 414.

32 *Ibidem*, p. 415.

5:10) clarifică faptul că această pace învinge dușmănia umanității față de Dumnezeu, subliniind caracterul său profund teologic, mai degrabă decât pur etic. Efeseni 2:14–17 extinde această perspectivă, incluzând atât pacea cu Dumnezeu, cât și reconcilierea interpersonală, în special între evrei și neamuri. Hristos, „pacea noastră”, abolește dușmănia (ἔχθρα) prin împlinirea Legii și crearea unei noi umanități, restabilind astfel ordinea și unitatea atât pe verticală (în relația cu Dumnezeu), cât și pe orizontală (în relațiile dintre oameni).³³

Această pace cu Dumnezeu nu este un sentiment trecător, ci o realitate obiectivă și stabilă, fundamentată pe lucrarea mântuitoare a lui Hristos. Ea implică nu doar anularea ostilității, ci și adoptarea credinciosului ca fiu al lui Dumnezeu, ceea ce conferă un statut de intimitate și siguranță spirituală. Eirēnē devine astfel contextul în care credinciosul trăiește o nouă identitate, caracterizată de încredere, siguranță și acces liber la prezența divină (cf. Evrei 10:19–22). Pacea nu înseamnă absența suferinței, ci prezența unei relații restabilite care dă sens și speranță în mijlocul încercărilor. Pavel insistă asupra acestui aspect în Filipeni 4:7, unde „pacea lui Dumnezeu, care întrece orice pricepere” păzește inimile și gândurile celor credincioși în Hristos Isus. Așadar, eirēnē nu este doar începutul vieții creștine prin justificare, ci și atmosfera în care aceasta este trăită zilnic. În final, pacea cu Dumnezeu devine fundamentul păcii cu sine și cu ceilalți, ancorând etica creștină într-o realitate spirituală profundă și continuă.

2.5 Εἰρήνη ca pace între oameni

O temă semnificativă în Noul Testament este pacea în cadrul comunității creștine. În Romani 14:17, Pavel vorbește despre Împărăția lui Dumnezeu ca fiind „neprihănire, pace și bucurie în Duhul Sfânt”. Nu este vorba despre o simplă toleranță, ci despre o comunitate în care înflorește o bunăstare mântuitoare. Contextul, care tratează disputele legate de mâncare, arată că pacea este, în acest caz, rodul maturității spirituale și al iubirii reciproce.³⁴ În mod similar, în 1 Corinteni 7:15, Pavel afirmă că credincioșii sunt „chemați în pace”, o pace care transcende discordia conjugală și reflectă chemarea universală a lui Dumnezeu la ordine și armonie. În alte

33 *Ibidem*, p. 416.

34 *Ibidem*, pp. 418-420.

pasaje, precum Efeseni 4:3 și Iacov 3:18, credincioșii sunt îndemnați să păstreze unitatea Duhului „prin legătura păcii” și să semene neprihănirea în pace, legând astfel pacea de unitate, dreptate și înflorirea comunității.

2.6 Εἰρήνη ca pace sufletească

În cele din urmă, εἰρήνη în Noul Testament se referă uneori la liniștea spirituală interioară, ca în Romani 15:13, unde Pavel se roagă ca „Dumnezeul nădejzii să vă umple de toată bucuria și pacea”. Această pace interioară nu este o detașare stoică, ci rezultatul credinței – o roadă a Duhului, întemeiată pe relația credinciosului cu Dumnezeu nădejzii.³⁵ Cu toate acestea, chiar și această pace interioară este derivată din pacea mântuitoare mai amplă oferită de Dumnezeu; nu este doar o seninătate psihologică, ci o realizare subiectivă a unei păci escatologice obiective.

Utilizarea termenului εἰρήνη în Noul Testament transcende definițiile convenționale ale păcii. Ea portretizează εἰρήνη atât ca realitate spirituală prezentă, cât și ca împlinire escatologică, cuprinzând armonia cosmică, mântuirea personală, reconcilierea cu Dumnezeu, unitatea comunitară și liniștea interioară. Înrădăcinată în conceptul ebraic de shalom, această pace multidimensională este atât un dar, cât și un scop – realizată prin lucrarea lui Hristos și întruchipată în viața credinciosului. Natura sa cuprinzătoare susține o viziune teologică a păcii care integrează dimensiunile personală, comunitară și cosmică.

3. Implicații pentru libertatea de conștiință umană

Deși ataraxia și eirēnē urmăresc amândouă pacea, ele o fac din direcții diferite – una dinspre interior, cealaltă dinspre exterior. Diferențele dintre ataraxia și eirēnē au implicații profunde pentru conceptul de libertate de conștiință.³⁶ În termeni filosofici, ataraxia presupune o întoarcere radicală spre interior, în care conștiința este eliberată prin autonomia rațiunii față de pasiune și față de presiunile impuse de societate. Ființele umane dobândesc pacea prin stăpânirea de sine și dezangajarea de temerile iraționale sau de absoluturile morale impuse de tradiția religioasă. Din

³⁵ *Ibidem*, pp. 420-421.

³⁶ Ioan-Gheorghe Rotaru, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2016, pp. 30-37.

această perspectivă, conștiința este liberă atunci când este eliberată de influențele și autoritățile exterioare, inclusiv de cele divine.

Prin contrast, eirēnē impune o conștiință ce nu este autonomă, dar care capătă formă ca răspuns față de sfințenia, dreptatea și mila lui Dumnezeu.³⁷ Pacea conștiinței, în teologia creștină, nu este rodul izolării de responsabilitatea morală, ci rezultatul reconcilierii cu sursa adevărului moral. Prin urmare, libertatea de conștiință este definită relațional³⁸: ea apare atunci când vina este înlăturată prin iertare, iar individul este readus la claritatea morală prin har. Astfel, în timp ce ataraxia concepe conștiința ca pe o facultate suverană care atinge pacea prin detașare, eirēnē o înțelege ca fiind vindecată prin relația divină, rezultând atât siguranță interioară, cât și responsabilitate morală.

Cuantificată în termeni de avantaje și dezavantaje, se poate afirma că principalul avantaj al ataraxiei este independența față de condițiile externe. Deoarece își are originea în detașarea rațională, ataraxia poate fi cultivată chiar și în circumstanțe turbulente. De exemplu, stoicul este instruit să rămână netulburat chiar și în mijlocul nedreptății sau al suferinței. Totuși, această abordare pune un accent exagerat pe capacitatea umană, care, așa cum reiese din experiența relațiilor personale și interpersonale, este adesea inconsecventă, instabilă, vulnerabilă și dependentă de reînnoirea constantă a motivației și a autocontrolului.

În schimb, eirēnē oferă securitate și cooperare comunitară, permițând dezvoltarea relațiilor înfloritoare și a stabilității politice. Este cadrul în care pot prospera dialogul, economia și sistemele de justiție. Pentru Platon, eirēnē se realizează prin justiție și prin ordonarea corectă a sufletului și a societății.³⁹ Din perspectivă teologică, eirēnē are un plus de validitate, fiind exact soluția divină oferită în fața limitărilor caracterului și capacităților intrinseci umane, o mântuire completă a trupului, duhului și sufletului.

O limitare a ataraxiei constă în potențialul său de a conduce la lipsă de angajament social. În pironism, de exemplu, suspendarea credinței poate duce la o reticență în a emite judecăți etice, ceea ce poate submi-

37 Timothy George, *Theology of the Reformers*, B&H Academic, Nashville, 2013, pp. 98–99.

38 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Freedom of Religion, Always a Hot Issue", *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, 2017, p. 550.

39 Plato, *The Republic*, G. M. A. Grube (trad.), Hackett, Indianapolis, 1992, pp. 433–434.

na responsabilitatea morală. În mod similar, în epicureism, accentul pus pe liniștea personală poate devaloriza viața publică sau implicarea civică. Criticii susțin că acest individualism filosofic riscă să izoleze sinele de relațiile umane semnificative și de implicarea pasională în lume.

Pe de altă parte, eirēnē este adesea fragilă, deoarece depinde de armonia relațiilor externe. Pacea politică poate fi destrămată de neîncredere, penurie sau ambiție. Pacea interpersonală se poate prăbuși în fața trădării sau a neînțelegerii. În acest sens, eirēnē nu are stabilitatea ataraxiei, care este cultivată interior și nu se bazează pe factori externi, adesea instabili. Totuși, această stabilitate poate fi redobândită atunci când, în cadrul relațiilor interumane, una dintre părți este un creștin autentic, un urmaș al Domnului Hristos, care a cunoscut adevăratul sens al eirēnē și participă activ la implementarea ei în lume. Pacea creștină, astfel, devine nu doar o reacție la context, ci o forță transformatoare care aduce stabilitate chiar în mijlocul instabilității. Aceste aspecte sunt valide deoarece „demnitatea umană nu se oprește doar la relația cu Creatorul față de care omul trebuie să arate reverență, ci cuprinde și relația cu ceilalți oameni, față de care trebuie arătată înțelegere, respect, altruism și dragoste.”⁴⁰

3.1 Relațiile umane în lumina celor doi termeni

În relațiile interumane, ataraxia aduce beneficiul controlului emoțional și al lipsei de reacție impulsivă. Stoicul nu ripostează la mânie, epicurianul nu se agață de pasiune, iar pironistul se abține de la judecată. Aceste trăsături contribuie la menținerea păcii interpersonale, mai ales în situații tensionate sau încărcate emoțional. Eirēnē, însă, este mai degrabă o realitate relațională cu caracter subiectiv. Ea presupune cooperare reciprocă, dialog și recunoașterea celuilalt. În timp ce ataraxia este orientată spre interiorul persoanei (intrapersonală), eirēnē este orientată spre celălalt (interpersonală). Prin urmare, dacă ataraxia asigură că individul rămâne calm și netulburat în sine, eirēnē garantează că spațiul relațional este armonios și deschis comuniunii.

Cele două perspective nu sunt neapărat opuse, ci pot fi complementare. O relație sănătoasă are nevoie atât de stabilitatea interioară ofe-

40 E. Dobrin, „Human Dignity, First-Order Factor of Human Personality”, in RAIS, 8-9 august 2024, pp. 109-117, aici p. 115, accesat la 6 august 2025. DOI:10.5281/zenodo.13712784

rită de ataraxia, cât și de deschiderea și implicarea pe care le aduce eirēnē. În context contemporan, unde relațiile sunt adesea marcate de reactivitate, nesiguranță și polarizare, combinarea acestor două atitudini poate oferi un cadru solid pentru conviețuire pașnică. Astfel, înțelepciunea filosofică și revelația teologică pot colabora în articularea unei etici a păcii durabile.

Concluzii

Analiza comparativă a termenilor ataraxia și eirēnē evidențiază două paradigme distincte, dar complementare, ale păcii - una filosofică, cealaltă teologică. Ataraxia, idealul liniștii interioare în filosofia elenistică, se bazează pe autodisciplină, raționalitate și detașare de emoții perturbatoare. Ea exprimă ideea unei conștiințe autonome, suverane, care dobândește pacea prin controlul de sine și prin separarea de influențele externe, inclusiv cele religioase sau sociale. În schimb, eirēnē este o pace relațională, oferită ca dar divin, rezultat al reconcilierii cu Dumnezeu și al restabilirii ordinii spirituale, sociale și cosmice.

Diferențele dintre cele două nu sunt doar conceptuale, ci și funcționale. Ataraxia oferă stabilitate psihologică, dar riscă izolare și dezangajare etică; eirēnē promovează implicare, dar este vulnerabilă în fața instabilității relațiilor umane. Însă împreună, aceste două perspective oferă un model complet al păcii: o stare de calm interior și, simultan, un angajament activ pentru reconciliere și armonie în relațiile cu ceilalți.

În ceea ce privește libertatea de conștiință, *ataraxia* o definește ca autonomie față de norme exterioare, în timp ce eirēnē o concepe ca eliberare de vină prin iertare și har. Ambele modele oferă instrumente valoroase pentru a naviga complexitatea vieții moderne – una prin retragere lucidă, cealaltă prin relaționare restaurativă. Astfel, între filosofia rațiunii și teologia harului se conturează o viziune echilibrată a păcii, în care conștiința umană este atât un spațiu de liniște, cât și un loc de întâlnire cu celălalt și cu Dumnezeu.

Bibliografie:

- ✦ ANNAS, Julia, *Filosofie Antică: o foarte scurtă introducere*, Litera, București, 2020.
- ✦ ARNDT, William, GINGRICH, Wilbur, *A Greek – English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, The University of Chicago Press, Chicago, 1971.
- ✦ AURELIUS, Marcus, *Meditații*, Mihaela Paraschiv (trad.), Litera, București, 2024.
- ✦ BARCLAY, W., *Analiza semantică a unor termeni din Noul Testament*, SMR, Wheaton, Illinois, 1992.
- ✦ BULTMANN, Rudolf, *Theology of the New Testament*, Kendrick Grobel (trad.), Scribner, New York, 1951.
- ✦ DOBRIN, Emanuel, „Fundamental Aspects of Christian Ethics”, in *The Scientia Moralitas Conference Proceedings*, February 15-16, 2024, pp. 156-161. DOI:10.5281/zenodo.10775012
- ✦ DOBRIN, Emanuel, „Human Dignity, First-Order Factor of Human Personality”, in *RAIS*, 8-9 august 2024. DOI:10.5281/zenodo.13712784
- ✦ EPICUR, LUCREȚIU, *Colecția Texte Filosofice*, H. Mihăiescu și E. Breazu (trad.), Editura de Stat, București, 1950
- ✦ EPICURUS, „Principal Doctrines, Doctrine 27”, in *The Art of Happiness*, George K. Strodach (trad.), Penguin Books, New York, 2012.
- ✦ FLASHAR, Hellmut, HOLZHEY, Helmut, MUDROCH, Vilem, ÜBERWEG, Friedrich, *Grundriß der Geschichte der Philosophie, Die Philosophie der Antike, Band 4, Teil 2, Die hellenistische Philosophie*, Schwabe Verlag, Basel, 1994.
- ✦ GEORGE, Timothy, *Theology of the Reformers*, rev. ed., B&H Academic, Nashville 2013.
- ✦ KITTEL, Gerhard, BROMILEY Geoffrey W., FRIEDRICH, Gerhard, *Theological Dictionary of the New Testament*, Eerdmans, Grand Rapids, 1964.
- ✦ LAËRTIUS, *Diogenes, Lives of Eminent Philosophers*, R. D. Hicks (trad.), vol. 2, Harvard University Press, Cambridge, 1925.
- ✦ LONG, A. A., *Hellenistic Philosophy: Stoics, Epicureans, Sceptics*, 2nd ed., University of California Press, Berkeley, 1986.

- ✦ MORRIS, Leon, *The Apostolic Preaching of the Cross*, 3rd ed., (Eerdmans, Grand Rapids, 1965).
- ✦ PETERS, Francis E., *Termenii Filozofiei Grecești*, ed. a 2-a, Dragan Stoianovici (trad.), Humanitas, București, 1997
- ✦ PLATO, *The Republic*, G.M.A. Grube (trad.), Hackett, Indianapolis, 1992.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Key aspects of the Freedom of Conscience", în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2016, pp.30-37.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Freedom of Religion, Always a Hot Issue", în *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2017, p.550.
- ✦ THAYER, Joseph Henry, *Greek English Lexicon of the New Testament*, Zondervan, Grand Rapids Michigan, 1981.
- ✦ VLĂDUȚESCU, Gheorghe, *Filosofia în Grecia veche*, Albatros, București, 1984.
- ✦ WATSON, J. D., *Un cuvânt pe zi: cuvinte - cheie din Noul Testament*, Casa Cărții, Oradea, 2010.